

T.C. DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ARŞİV
BELGELERİNE GÖRE SULTAN IV. MUSTAFA'YA SUNULMUŞ MANZUMELER

*Poems Presetend To Sultan Mustafa IV According To Republic of Turkey Directorate of State Archives Ottoman Archives
Topkapı Palace Museum Archive Documents*

 Doç. Dr. Enes YILDIZ

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye, Türkiye. enesedebiyat@hotmail.com

 Naci GILIÇ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, Ankara, Türkiye. neccici@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Geliş/Received

11.01.2025

Kabul/Accepted

20.03.2025

Sayfa/ Page

1-21

IV. Mustafa çok kısa bir süre iktidarda kalan Osmanlı padişahlarındandır. 8 Eylül 1779'da doğan IV. Mustafa, Kabakçı Mustafa İsyanı neticesinde tahttan indirilen Sultan III. Selim'in yerine 29 Mayıs 1807 tarihinde tahta çıkmış ve 1 yıl, 1 ay, 29 gün tahtta kalmıştır. Alemdar Mustafa Paşa liderliğinde başlatılan hareketle Sultan IV. Mustafa tahttan indirilmiş ve yerine II. Mahmut sultan olmuştur.

Bu çalışmada T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi kaynak olarak kullanılarak Sultan IV. Mustafa için kaleme alınan manzumeler incelenecektir. Devlet arşivlerine göre IV. Mustafa'ya sunulmuş 13 şiir tespit edilmiştir. Biri mahlassız olan bu şiirler *İhyâ, Fennî, Muhaşşî, Feyzî, Necîb, Hamdî, Es'ad, Râsîh, Muhîr* mahlaslı şairlere aittir. Daha önce yayımlanmamış bu manzumeler muhteva açısından methiye, yeni yıl ve makam tebrik-nâmesi, cülûsiyye ve şitâiyye-hazâniyye türündedir.

Makalede öncelikle Sultan IV. Mustafa hakkında kısa bir bilgi verilecek, ardından 13 manzume; şairleri, şekil ve muhteva özellikleri açısından değerlendirilecektir. Makalenin sonunda şiirlerin çeviri yazılı metinleri okuyucuların istifadesine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: IV. Mustafa, methiye, cülûs, tebrik-nâme, arşiv belgeleri.

Abstract

Mustafa IV was one of the Ottoman sultans who ruled for a very short time. Born on September 8, 1779, Mustafa IV ascended the throne on May 29, 1807 and stayed on the throne for 1 year, 1 month and 29 days. Mustafa IV ascended the throne in place of Sultan Selim III, who was deposed as a result of the Kabakçı Mustafa Rebellion. With the movement initiated under the leadership of Alemdar Mustafa Pasha, Sultan Mustafa IV was deposed and Mahmut II became sultan in his place.

In this study, the verses written for Sultan Mustafa IV will be analyzed by using the Ottoman Archives of the Turkish Republic State Archives and Topkapı Palace Museum as a source. According to the state archives, 13 poems presented to Mustafa IV were identified. These poems, one of which has no pseudonym, belong to poets with the pseudonyms *İhyâ, Fennî, Muhaşşî, Feyzî, Necîb, Hamdî, Es'ad, Râsîh, Muhîr*. These previously unpublished verses are in the genres of eulogy, congratulations, cülûsiyye and şitâiyye-hazâniyye in terms of content.

In this article, first a brief information about Sultan Mustafa IV will be given and then the 13 verses will be evaluated in terms of their poets, form and content. At the end of the article, the translated texts of the poems will be presented for the benefit of the readers.

Keywords: Mustafa IV, eulogy, cülûs, congratulations, archive documents.

Atıf/Citation: Yıldız, E ve Giliç, N. (2025). T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Belgelerine Göre Sultan IV. Mustafa'ya Sunulmuş Manzumeler. *Mecmua*, 10(19), 1-21.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı araştırmalarının ana kaynaklarının başında divanlar, mesneviler, mecmualar ve tezkireler gelmektedir. Son zamanlardaki araştırmalar (Gedik, 2022, s. 153-224; Gedik, 2023, s. 25-55) mezkûr kaynakların yanında T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinin de klasik Türk edebiyatı açısından önemli bir kaynak olduğunu göstermektedir. Tarih araştırmacılarının en önemli başvuru kaynaklarından olan Devlet Arşivleri, gün yüzüne çıkmamış manzum veya mensur edebî malzemeyi barındırması açısından vazgeçilmez bir kaynak hâline gelmiştir. Bu çalışmada da Devlet Arşivleri kaynaklığında Sultan IV. Mustafa'ya sunulmuş Türkçe manzumeler incelenecektir.

IV. Mustafa, Osmanlının az bilinen padişahlarından. Çok kısa bir süre iktidarda kalan padişah, III. Selim ve II. Mahmut arasında tahta çıkmış ve bu iki güçlü ve icraatçı padişahın gölgesinde kalmıştır. Talihsiz sultan 29. Osmanlı padişahı ve 94. İslam halifesidir. H. 26 Şaban 1193/M. 8 Eylül 1779'da doğan IV. Mustafa'nın babası I. Abdülhamid, annesi Ayşe Sîneperver Sultan'dır. III. Selim'in çocuğu olmaması nedeniyle ondan şefkat görmüş ve rahat bir şehzadelik hayatı sürmüştür. III. Selim'in Kabakçı Mustafa isyanı neticesinde tahttan indirilmesiyle iktidar IV. Mustafa'ya geçmiştir. H.21 Rebülevvel 1222/M.29 Mayıs 1807 tarihinde tahta çıkan IV. Mustafa 1 yıl, 1 ay, 29 gün tahtta kalmıştır. IV. Mustafa'nın tahta çıkmasında Osmanlı tarihinde nadir görülen bir olay da meydana gelmiştir. Kabakçı Mustafa başta olmak üzere bütün ocak yöneticilerinin katıldığı toplantıda kendilerinden isyan sebebiyle hesap sorulmayacağına dair bir "hüccet-i şer'iyye"¹ düzenlenmiş ve karşılığında bundan böyle Yeniçerilerin devlet işlerine karışmayacağına ve emirlere riayet edeceklerine dair taahhüt alınmıştır. IV. Mustafa da hücceti tasdik etmiş ve teminat vermiştir. Ancak çok geçmeden "hüccet-i şer'iyye"nin hiçbir faydasının olmadığı görülmüştür. Aksine saltanat değişikliğini gerçekleştirenlerin devlet işlerine karışmaları ve istediklerini zorla yaptırılmalarının önü açılmıştır. Böylece III. Selim'in tahttan indirilip IV. Mustafa'nın tahta çıkması pişmanlık, kargaşa, asayişsizlik, devlet yapısında çözülmeye neden olmuştur. IV. Mustafa tahta çıktıktan hemen sonra Yeniçerilerin de baskısıyla III. Selim öldürülmüş ve Sultan Selim'in başlattığı Nizâm-ı Cedîd adlı yenilik hareketleri sonlandırılmıştır. Bu dönemdeki önemli olaylardan biri de Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a gelmesidir. Alemdar Mustafa Paşa İstanbul'a geldikten sonra yeniçerilere karşı hareket başlatılmış, Kabakçı Mustafa öldürülmüş ve sonunda IV. Mustafa tahttan indirilerek yerine II. Mahmut tahta çıkarılmıştır. Alemdar Mustafa Paşa'nın liderliğinde modernleşme yanlılarıyla Sened-i İttifak adında bir anlaşma imzalanmıştır (Beydilli, 2020, s. 283-285; Emecen, 2011, s. 63-76; Karal, 1988, s. 84; Mustafa Nuri Paşa, 1987, s. 214-228; Ceylan, 2012, s. 589-593).

1. Arşiv Belgelerine Göre Sultan IV. Mustafa'ya Sunulan Manzumeler

1.1. Sultan IV. Mustafa'ya Sunulan Manzumelerin Şairleri ve Şekil Özellikleri

Bu çalışmada İhyâ (2), Fennî (2), Muhaşşî (1), Feyzî (1), Necîb (1), Hamdî (1), Es'ad (1), Râsih (2), Muhît (1) mahlaslı şairlere ait Sultan IV. Mustafa'ya sunulmuş 13 şiir tespit edilmiştir. Bu 13 manzumenin biri mahlassızdır. Şiirlerin şairleri ve şekil özellikleri hakkında şu bilgileri verebiliriz:

¹ Arapça asıllı bir kelime olan *hüccet*, delil, vesika, senet ve belge anlamlarına gelmektedir. Hüccetin ıstılâh anlamı, ilim dallarına göre değişebilmektedir Osmanlı diplomatiğinde hüccet, şeriyye mahkemeleri tarafından verilmekle birlikte ilamdan farklı olarak hüküm ihtiva etmeyen, kadı huzurunda iki tarafın anlaşmaya vardıklarına dair kadının tasdikini ihtiva eden belgeyi ifade etmektedir. Hüccet kelimesinin, dönemin kadısı veya mahkemesine nispet eden "şeriyye" kelimesiyle tamlama oluşturarak, Osmanlı diplomatiğinde sıklıkla "hüccet-i şeriyye" şeklinde de yer aldığı görülmektedir. Hüccet veya hüccet-i şeriyye karşılığında "sened" tabiri de kullanılmaktadır. "Sened-i İttifak" tamlamasındaki anlamında olduğu gibi, hüccet-i şeriyye belgesi için de kullanılan "senet"; iki veya daha fazla kimse arasında kararlaştırılmış bir anlaşmayı ispat için düzenlenen, borçlu tarafından alacaklıya verilen, gerektiğinde hakkını aramaya yarayan yazılı kâğıdı ifade etmektedir. Osmanlı hukuk terminolojisinde ise hüccet veya hüccet-i şeriyye kavramı genelde iki anlamda kullanılmıştır:

1. Bir davayı ispata yarayan hukuki delil,

2. Kadı huzurunda, taraflardan birinin ikrarını, diğer tarafın bu ikrarı tasdikini içeren ve bir hükmü ihtiva etmeyen hususlara dair düzenlenmiş belge.

1.1.1. İHYÂ: Sultan IV. Mustafa'nın cülûs tarihini (H.1223/M.1808-1809) düşündüğümüzde klasik Türk şiirinde bilindiği kadarıyla *İhyâ* mahlasını tahallüs eden iki şair² vardır. T.C. Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-1 ve 0452-2 numarada yer alan ve Sultan IV. Mustafa'nın cülûsuyla ilgili *İhyâ* mahlasıyla kaleme alınmış olan tarih manzumelerinin Seyyid Şerif Yahyâ Efendi'ye ait olduğu düşünülmektedir. Seyyid Şerif Yahyâ'nın yayımlanmış divanında bu makaleye konu olan şiirler haricinde IV. Mustafa'nın cülûsuyla ilgili 3 kıt'a ve 1 beyit bulunmaktadır. Ayrıca divanda Sultan IV. Mustafa ile ilgili Arap Camii'nin yapılması konulu 2 tarih manzumesi de yer almaktadır. Aşağıda söz konusu divanda geçen cülûsiyye kıt'alarının matla' ve makta' beyitleri ve tarih beyti verilmiştir:

Târîh-i Cülûs-ı Sultân Mustafâ Hân

Müjde Sultân Mustafa Hân-ı felek-mesned bu dem

Kıldı evreng-i bülend üzre sa'âdetle cülûs

Böyle yaz İhyâ o mihr-i şevketin târîhini

Virdi ferr dünyaya Sultân Mustafa kıldı cülûs

Def'a-i Târîh

Bi-hamdillah nesîm-i müjde oldı kevne şevk-âver

Açıldı gonçe-i diller cihân döndü gülistâne

Yazıldı levha-i zerrîn hûrşîd üzre târîhi

Cülûs-ı Mustafa Hân bâdî-i emn oldı ekvâne (Erzen, 2012, s. 584-588)

Târîh-i Diger

Kıldı mihr-i şân u şevket burc-ı devletden tulû'

Zîb-evreng oldı ya'ni şehriyâr-ı yemm-i 'atâ

Didi İhyâ 'âleme tebşîr idüb târîhini

Şân ile oldı cihânın Şâhı Sultân Mustafa

Def'a-i Târîh

Söyle 'âleme tebşîr idüb târîhini

Oldı eyyâm-ı cülûs-ı Mustafa Hân 'îd-i nev (Erzen, 2012, s. 668-669)

Çalışmada, kuvvetle muhtemel Seyyid Şerif Yahyâ'ya ait olduğu değerlendirilen, *İhyâ* mahlaslı iki kıt'a bulunmaktadır. *Hüve'l-Müste'ân* üst başlığı ile yer alan manzume 5 beyitlik bir kıt'adır. Şiir *mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün* kalıbı ve *-âd* mürdef kafiye ile kaleme alınmıştır. Manzumenin konusu Sultan IV. Mustafa'nın methiyesi ve yeni yıl tebriğidir. Ayrıca şiirin sonunda *Bende-i Yahyâ Ser-Kâtibî-i Semâ'î Kulları* şeklinde kısa bir bilgi de bulunmaktadır.

²*İhyâ* mahlasını kullanan şairlerden ilki Seyyid Şerif Yahya Efendi'dir. İstanbul'da Galata'da doğan şairin doğum tarihi bilinmemektedir. Asıl adı Yahya'dır. Seyyid Şerif Yahya İhyâ Efendi olarak tanınır. Arap Câmii imamı Mehmed Efendi'nin oğludur. Medrese öğrenimi gören şair, Şeyhülislâm Salihzâde Es'ad Efendi'nin mektupçuluğunu yapmıştır. Sulttan III. Selim'e sunduğu kasideler ve gazellerine yaptığı tahmislerle sultanın iftîfatına mazhar olarak müderrisliğe getirilmiştir. Süleymaniye Medresesi müderrisliğine kadar yükselen İhyâ bu görevde iken 1228/1813 yılında vefat etmiştir (Erzen, 2012, s. 8-25; Kesik, 2020).

İhyâ mahlasını kullanan diğer şair ise Tüfekçibaşı Hacı Yahyâ, Enderunludur. Tüfekçibaşı Hazineci Hacı Yahyâ İhyâ Bey sanıyla tanınmaktadır. Benli Ârif Bey adlı bir zatın oğludur. Şair Beylikçi İzzet Bey'in kardeşidir. Enderun'da yetiştiikten sonra Sultan II. Mahmûd zamanında Tüfekçibaşılık rütbesini elde etti. Rumeli ve Anadolu bölgelerinde bazı önemli memurluklarda görevlendirildi. Kütahya defter eminliği ve Karahisâr-ı Sâhib muhassıllığı görevlerinde bulundu. Rütbe-i Sâlise tevcih edildi. Karahisâr-ı Sâhib muhassıllığından azledildi ve İstanbul'a döndü. 1267/1851 yılında İstanbul'da Üsküdar'da vefat etti (Arslan, 2020).

İhyâ mahlaslı ikinci şiir, başlıksız 10 beyitlik bir kıt'adır. Manzume *fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün* kalıbı ve *-et* mücerred kafiye ile kaleme alınmıştır. Şiirin sonunda *Bende-i Ahmed Yahyâ Enderûnî-i Hazîne-i Hümayûn* bilgisi bulunmaktadır. Manzumenin konusu Sultan IV. Mustafa'nın methiyesi ve cülûsuna tarih düşürmedir.

1.1.2. FENNÎ: T.C. Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452 gömleğin 3 numaralı evrakında Fennî mahlaslı bir şaire ait 2 cülûsiyye bulunmaktadır. Şiirin sonundaki *Bende-i Mustafa Fennî Kilârî-i Hâssa* notundan bu kişinin Mustafa Fennî olduğu anlaşılmaktadır. Klasik Türk edebiyatı kaynaklarından tezkireler başta olmak üzere *Fennî* mahlasını kullanan Mustafa adında bir şair bulunmaktadır (Demirkazık, 2009). Ancak Mustafa Fennî'nin 1745 yılında vefat etmesinden hareketle söz konusu cülûsiyyelerin bu şaire ait olmadığı kesindir.

Fennî'nin ilk cülûsiyyesi *Hüve'l-Feyyâz* üst başlığını taşıyan 17 beyitlik bir kıt'adır. Cülûsiyye *mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün* kalıbı ve *-i* mücerred kafiye ile kaleme alınmıştır. Manzumenin konusu Sultan IV. Mustafa'nın methiyesi ve cülûsuna tarih düşürmedir. Fennî'nin ikinci cülûsiyyesi *Târîh-i Diğer* başlığındaki beyittir. Beyit *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* kalıbı ve *-âm* mürdef kafiye ile kaleme alınmıştır. Beytin konusu Sultan IV. Mustafa'nın methiyesi ve cülûsuna tarih düşürmedir.

1.1.3. MAHLASSIZ/LÂEDRÎ: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-4 numaralı katalogda bulunan kasidenin mahlası bulunmamaktadır. *Berfiyye vü Hazâniyye* başlıklı kaside 18 beyittir. Kaside *fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün* kalıbı ve *-âr* mürdef kafiye ile kaleme alınmıştır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere kaside şitâiyye ve hazâniyye türünde bir Sultan IV. Mustafa methiyesidir.

1.1.4. MUHAŞŞÎ: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-5 numaralı evrakta *Muhaşşî* mahlaslı bir şaire ait 7 beyitlik bir kıt'a bulunmaktadır. Biyografik kaynaklara baktığımızda bu mahlaslı Muhaşşî Sinân-zâde Ahmed Efendi adlı XVI. yüzyıldan bir şair bulunmaktadır (Gönel, 2020). Sultan IV. Mustafa'nın cülûs tarihi olan 1807'yi düşündüğümüzde bu kıt'anın müellifinin Muhaşşî Sinân-zâde Ahmed Efendi olmadığı kesinlik kazanır.

Hüve üst başlığındaki kıt'a *mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün* kalıbı ve *-â* mücerred kafiye ile kaleme alınmıştır. Cülûsiyye türündeki kıt'ada Sultan IV. Mustafa methedilmektedir.

1.1.5. FEYZÎ: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-6 numaralı evrakta *Feyzî* mahlaslı bir şaire ait 10 beyitlik bir kıt'a bulunmaktadır. Şiirin sonundaki *Bende-i Ser-leşkerî Sâbık Feyzullâh Kilârî-i Hâssa* kaydından ve sultanın cülûs tarihinden hareketle yaptığımız araştırmada bu şiirin müellifinin kuvvetle muhtemel Enderunlu Feyzî Bey b. Mehmed İzzeddin Efendi³ olduğunu söyleyebiliriz.

Hüve'l-Müste'ân üst başlığındaki kıt'a *mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün* kalıbı, *geldi* kelime redifi ve *-ân* mürdef kafiye ile kaleme alınmıştır. Cülûsiyye türündeki kıt'ada Sultan IV. Mustafa methedilmektedir.

1.1.6. NECÎB: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-7 numaralı evrakta *Necîb* mahlaslı bir şaire ait 5 beyitlik bir kıt'a bulunmaktadır. Şiirin sonundaki *Bende-i Mir Abdullâh Kilârî-i Hâssa* kaydını ve Sultan IV. Mustafa'nın cülûs tarihi olan 1807'yi düşündüğümüzde mezkûr cülûsiyye kıt'asının Şeyh Necîb Ahmed Efendi (Arslan, 2020), Nûh Necîb Bey (Arslan, 2020), Mustafa Necîb Efendi (Aksoyak, 2020), Necîb İbrahim Bey (Aksoyak, 2020) veya *Necîb* mahlasını kullanan başka bir şair olup olmadığı hakkında kesin bir hüküm veremiyoruz. Mezkûr şairlerin şu an için divanları elimizde bulunmamaktadır.

³ Asıl adı Feyzî olan şair, Enderunlu Feyzî Bey b. Mehmed İzzeddin Efendi olarak tanınmıştır. Şam kadılarında Mehmed İzzeddin Efendi'nin oğludur. Dedesi, Sultan I. Mahmûd devrinde hekimbaşlık yapan Mehmed Saîd Efendi'dir. Genç iken 1193/1779-80 yılında Enderun'da kilâr-ı hâssa bölümüne girmiştir. Vefat tarihi bilinmeyen şairin eserlerine dair bir bilgi de bulunmamaktadır (Kesik, 2020).

Hüve'l-Müste'ân üst başlığındaki kıt'a *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* kalıbı ve *-ûs* mürdef kafiye ile kaleme alınmıştır. Cülûsiyye türündeki kıt'ada Sultan IV. Mustafa methedilmektedir.

1.1.7. HAMDÎ: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-8 numaralı evrakta *Hamdî* mahlaslı bir şaire ait 12 beyitlik bir kıt'a bulunmaktadır. Hamdî'nin Sultan IV. Mustafa zamanında yaşamış hangi şair olduğu hakkında şu anki bilgilere göre kesin bir bilgi veremiyoruz.

Hamdî'nin cülûsiyye türündeki kıt'ası *mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün* kalıbı ve *-er* mücerred kafiye ile kaleme alınmıştır.

1.1.8. ES'AD: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-9 numaralı evrakta *Es'ad* mahlaslı bir şaire ait 15 beyitlik bir kıt'a bulunmaktadır. Şiirin sonunda *Bende-i Seyyid Muhammed Es'ad* kaydı yer almaktadır. Bu bilgilerden de yola çıkarak manzumenin müellifi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Hüve'l-Müste'ân üst başlığındaki kıt'a *mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün* kalıbı *-ı* ek redifi ve *-ân* mürdef kafiye ile kaleme alınmıştır. Sultan IV. Mustafa methiyesindeki manzumede Muhît Bey'in sultan kâtibi olmasına tarih düşülmüştür.

1.1.9. RASÎH: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-10 numaralı evrakta *Râsih* mahlaslı bir şaire ait 18 beyitlik bir kıt'a ve bir beyit bulunmaktadır. Bu cülûsiyyelerin müellifi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Hüve'l-Müste'ân üst başlığındaki kıt'a *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* kalıbı ve *-â* mücerred kafiye ile kaleme alınmıştır. Sultan IV. Mustafa methiyesindeki manzumede Muhît Bey'in sultan kâtibi olmasına tarih düşülmüştür. Kıt'ada olduğu gibi Muhît Bey'in kâtib olmasına tarih düşülen beyit ise *müfte'ilün/fâ'ilün/müfte'ilün/fâ'* kalıbındadır.

1.1.10. MUHÎT: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0452-11 numaralı evrakta *Muhît* mahlaslı bir şaire ait 6 beyitlik bir kıt'a bulunmaktadır. Bu cülûsiyyelerin müellifi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sonunda *Bende-i Ârif Muhît Kaftânî-i Hazîne* kaydı bulunan manzumenin müellifi ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Hüve'l-Müste'ân üst başlığındaki manzume *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* kalıbı, *-i* ek redifi ve *-ib* müesses kafiye ile kaleme alınmıştır. Sultan IV. Mustafa methiyesindeki manzumede Tayfur Bey'in sultanın başkâtibi olmasına tarih düşülmüştür.

Aşağıda çalışmaya konu olan manzumelerin şair, nazım şekli (N. Ş.) beyit sayısı (B.S.), aruz kalıbı ve matla' beyti ve muhtevaları tablo hâlinde verilmiştir:

ŞAİR	N.Ş.	B.S.	KALIP VE MATLA' BEYTİ	MUHTEVA
İhyâ	Kıt'a	5	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i> Şehensâh-ı mekârim-pîşe sultân Muştafa hân kim Fürûğ-ı iltifâtından bulur her mâh-ı nev imdâd	Methiye ve Yeni Yıl Tebrik-nâmesi
İhyâ	Kıt'a	10	<i>fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün</i> Minnet Allâha ki ol zıll-ı ilâh Oldı zîver-dih-i taht-ı şevket	Methiye ve Cülûsiyye
Fennî	Kıt'a	17	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i> Yine eyyâma virdi haq te'âlâ revnağ-ı dîger İrişdi mevsim-i 'ayş-ı şafânuñ nev-bahârânî	Methiye ve Cülûsiyye
Fennî	Beyit	1	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i> Mecde-i 'uzmâdur ey şâhenşeh-i 'âlî-hümâm Cünd-i islâm gâlibun sâl-ı neve târih-i tām	Methiye ve Cülûsiyye

Mahlassız/ Lâedrî	Kaside	18	<i>fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün</i> Berg-i rengin ile zeyn oldu ser-â-ser eşcâr Ber-güzeşte güzele döndi hemân köhne bahâr	Methiye, Şitâiyye ve Hazâniyye
Muhaşşî	Kıt'a	7	<i>mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün</i> Cenâb-ı hazret-i hân Muştafâ-yı ma' delet-kâruñ Kudümüyla şeref buldı bu taht-ı salţanat hâlâ	Methiye ve Cülûsiyye
Feyzî	Kıt'a	10	<i>mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün</i> Bi-hamdillâh yine ' âlem cedîd olup zühür itdi Serir-i mülk-i ' osmâna hemân şâhib-ķırân geldi	Methiye ve Cülûsiyye
Necîb	Kıt'a	5	<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün</i> Salţanat pirâye sultân Muştafâ hân-ı dilîr Kıldı zer-evreng-i zamâni nigâr üzre cülûs	Methiye ve Cülûsiyye
Hamdî	Kıt'a	12	<i>mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün</i> Bi-hamdillâh zihî baħşâyış-i feyz-i ilâhî kim ' Aţâyâsıyla ' âlem şâd u handân oldu ser-te-ser	Methiye ve Cülûsiyye
Es'ad	Kıt'a	15	<i>mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün</i> Şeh-i ' âlem cenâb-ı Muştafâ hân-ı kerem-mu' tâd Cihâni eyledi ğarķ-âbe-i in'âm u ihsânı	Methiye ve Tebrik-nâme
Râsih	Kıt'a	18	<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün</i> Mâlik-i seyf ü kalem şâhenşeh-i şâhib-himem Nüşâ-i mecmû' a-i ahkâm sultân Muştafâ	Methiye ve Tebrik-nâme
Râsih	Beyit	1	<i>müfte' ilün fâ' ilün müfte' ilün fâ'</i> Söyledi Râsih hemân şevķ ile târih Mîr Muhammed Muħit ' ârif-i esrâr	Methiye ve Tebrik-nâme
Muhît	Kıt'a	6	<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün</i> Hazret-i allâh sultân Muştafâ hânı müdâm Düşmen-i bed-h'âh u bed-fercâmuñ ide ğâlibi	Methiye ve Tebrik-nâme

1.2. Sultan IV. Mustafa'ya Sunulan Manzumelerin Muhteva Özellikleri

Sultan IV. Mustafa'ya sunulan manzumeleri muhteva açısında yeni yıl tebrik-nâmesi⁴, cülûsiyye, makam için yazılan tebrik-nâme ve şitâiyye-hazâniyye başlıklarında değerlendirebiliriz.

Yeni Yıl Tebrik-nâmesi: Sultan IV. Mustafa'ya sunulan ilk şiir yeni yıl tebrik-nâmesidir. Bütün şiirler içerisinde yeni yıl tebriği bir tanedir. Fennî, tebrik-nâmesinde öncelikle sultanı kerem ve ihsanı yönünden över ve sonra dua ve tarih düşürme ile manzumesini bitirir. Kerem sahibi, cömert padişahın teveccühünün ışığının parıltısından yeni ay medet ummaktadır. Behzat bile padişahın cömertlik nakışlarını görseydi kılıç gibi kalemine sürekli su verirdi. Hatta ihsan ve kerem sahibi Sultan IV. Mustafa bir bebeğe lütuf nazarıyla dikkatlice baksa o bebek sevinç ve hayretle annesinin memesini bile unuttur. Şairin duası, sultanın tahtında daim olması ve üzüntü, gam, kederle dolu düşmanlarının sürekli feryat etmesidir. İhya, sultanın tahta çıkmasından sonraki yeni yılı tebrik eder:

⁴ Edebiyatımızda sosyal ve dinî hayattaki ritüeller ve çeşitli olaylar vesilesiyle yazılan tebrik-nâme/tehniye-nâme edebî bir terim olarak; akraba, dost, devlet büyükleri, dinî şahsiyetler ve saygın kişilere doğum, sünnet, evlilik, terfî, dinî törenler (bayram, hacdan dönüş, lihye) cülûs, sıhhat bulma, zafer, kudüm (uzak bir yerden teşrif), yeni bir yapı inşa etme, satın alma, var olan bir yapının onarılması, yeni yıl vb. vesilelerle sunulan manzum veya mensur eserdir. Manzum ve mensur şekilde yazılabilen tebrik-nâmeler 15. yüzyıldan 20. yüzyıla divan edebiyatının her devrinde görülür. Manzum tebrik-nâmeler daha çok kaside ve kıt'a nazım şekli ile yazılmıştır. Tebrik-nâmeler sosyal hayatla divan şiirinin iç içe olduğunu göstermesi ve yazıldığı dönem hakkında bilgiler barındırması bakımından önemli metinlerdir. Yukarıda ifade edildiği gibi tebrik-nâmeler törenler vesilesiyle yazılır. Törenlerin önemli bölümlerinden biri de tebrik merasimidir. Her görevli, teşrifat kurallarına göre tebrik vazifesini yerine getirirdi. Resmî davetli olan devlet görevlilerinin yanı sıra bazı törenlere halk da iştirak ederdi. Kaynaklarda resmi davetliler arasında şairlerden söz edilmez. Ancak şairler, bu törenlerin içeriğine uygun olarak kendilerini tebrik sunmakla mükellef görmüşlerdir (Tuğluk, 2010, s. 42-43; Yıldız, 2019, s. 97).

Şehensâh-ı mekârim-pîşe sultân Muştafâ hân kim
Fürûğ-ı iltifâtından bulur her mâh-ı nev imdâd (1/1)

Gelür tıflâna hep nisyân-ı pistân şevk ü hayretle
Niğâh-ı lutf ile im'ân iderse ol kerem-mu'âd (1/3)

İrişdi nüh felekden şit-i târihi didüm **ihyâ**
Şehâ sâl-ı cedîdüñ 'ayş-ı ekmelle mübârek-bâd (1/5)

Cülûsiyyeler: Çalışmaya konu olan 13 manzumeden 7 tanesi Sultan IV. Mustafa'nın 29 Mayıs 1807 tarihinde tahta çıkması üzerine yazılan cülûsiyyedir. Osmanlının tek resmî töreni olan cülûs, padişahının ölümü veya herhangi bir nedenle tahttan inmesinden sonra veliaht şehzadenin tahta çıkmasına denir. Edebi bir terim olarak cülûsiyye ise veliaht şehzadelerinin padişah olarak Osmanlı tahtına çıkışı üzerine yazılan, tebrik ve müjde konulu manzum veya mensur methiyelere denir. Cülûsiye konulu methiyelerde, yeni padişahın tahta çıkışından dolayı duyulan sevinç belirtilir, padişaha başarı dilenerek dua edilir; ülkenin mutluluk, huzur ve refaha kavuştuğu, halkın sevinç duyduğu vurgulanır, Allah'a şükredilir (Akkuş, 2007, s. 52).

Muhteva açısından baktığımızda cülûsiyyelerde övgü temelli şiirlerde gördüğümüz gibi "hamd/tahmid/şükür" ifadelerini ilk beyitlerde görürüz. Sultanın "cülûsi" veya "kudûmi" şükürlerle karşılaşılır ve ardından sultan methedilmeye başlanır. Tahmidlerde temel saik ise bu kutlu güne kavuşmanın heyecanıdır. Şairler böylesine şerefli bir güne kavuştukları ve şahit oldukları için Allah'a minnetlerini, şükürlerini sunarlar:

Bi-hamdillâh yine 'âlem cedîd olup zuhûr itdi
Serîr-i mülk-i 'oşmâna hemân şâhib-ķırân geldi (7/1)

Mübârek lihye-i pâkın güşâd itdi bi-hamdillâh
Güşâde oldı cümle baht-ı 'âlem nâgehân geldi (7/5)

Bi-hamdillâh zihî bahşâyış-ı feyz-i ilâhî kim
'Aţâyâsıyla 'âlem şâd u handân oldı ser-te-ser (9/1)

Cülûsiyyelerin tamamı tebrik ve müjde şiirleridir. Cülûsiyyelerde sultanın tahta çıkması "bârekellâh, taâlallâh, habbezâ" gibi tebşirlerle tebrik edilir. Cülûsiyyelerin amaçlarından birisi de bu kutlu ve şerefli günü halka şiir vesilesiyle duyurmaktır (Yıldız, 2020, s. 138). Sultan IV. Mustafa için kaleme alınan cülûsiyyelerde de şairler bu güne ait heyecan, coşku ve duygularını "sa'd, şâd, handân, şeref-yâb, meserret, sürûr, şevk, neşât..." gibi kelimeler ve "mevsim-i ayş u safâ, sâ'at-ı ferruh-dem, meymenet-me'nûs, cülûs-i meymenet-bahş" gibi ifadelerle anlatmışlardır. Ayrıca cülûs anı bahar mevsimi ile ilişkilendirilip sultanın tahta çıkmasıyla cihana baharın geldiği vurgulanmıştır:

Didi bu sâ'at-ı ferruh-dem-i ferhunde-ahterde
Müşerref kıldı şadr-ı taht-gâh-ı 'adl-i ihsânı (3/7)

Yine eyyâma virdi haķ te'âlâ revnaķ-ı dîger
İrişdi mevsim-i 'ayş-ı şafânuñ nev-bahârânî (3/1)

Cülûsiyyelerde hem padişahı övmek, hem cülûsü yüceltmek hem de geleceğe umutla bakmak adına yeni padişahla birlikte meydana gelen değişiklikler tasvir edilmiştir. Buna göre Sultan IV. Mustafa tahta çıkınca "dert, sıkıntı, mihnet gitmiş yerine sürur ve sevinç gelmiş; cihanı nur kaplamış; İstanbul sokakları sevincin, mutluluğun hâkim olduğu yerler olup dükkânların önleri âdeta nüzhetgâha dönmüş; güler yüzlü insanların simasına bir nur daha gelmiş; cihanı küllî aklın bile idrak edemeyeceği bir cazibe

ve güzellik kaplamış; âlemdeki bütün 'künc-i beyt-i ahzan' yani hüznün evinin köşesi birer "kasr-ı Yûsuf" Yûsuf peygamberin sarayına dönmüş; şenlikler düzenlenmiş, davullar çalınmış, dua ve mutluluk sesleri gökyüzünü doldurmuş; cihan taze can bulmuş, bütün cihan mamur olmuş ve emniyetle dolmuş; cülûsî işiten düşmanlar, yüzlerini sultanın dergâhına sürmüş; zaman kızının bahtı açılmış ve maksat kocasına kavuşmuş; cülûstan hâsıl olan meserret ve sevinç gökyüzüne bile sirayet etmiş, bu neşe ve sevinçten bütün yıldızlar raksa gelmiştir."

Cülûsiyyelerin kaleme alınmasının ana nedenlerinden biri de yeni padişahı övmek ve tasvir etmektir. Divan şiirinde en çok işlenen türler arasında yer alan methiye yazımında şairin övdüğü kişiden câize umması etkilidir. Şairler memduhlarının *cömertlik, kahramanlık, adalet, ihsan, kerem, merhamet, firaset, tedbir alma, velayet, zekâ* özelliklerini geleneksel kalıplarla abartılı şekilde dile getirirler. Bu özellikler vurgulanırken karşılaştırma, benzetme ve üstün görme münasebetiyle birtakım isimlere de yer verilebilir (Aydemir, 2004, s. 410). Bu çalışmaya konu olan manzumelerde âlemin ululuk, heybet, haşmet sermayesi olarak görülen Sultan IV. Mustafa birçok yönüyle methedilmiştir. İnsaf nazarıyla bakıldığı zaman cihanda Sultan IV. Mustafa'nın bir mislinin olmadığı görülecektir. Şairler methiyelerinde sultanın *adalet, cömertlik, hükümdarlık, talih, dindarlık, ilim...* gibi yönlerini vurguladıkları şu kalıp ifade ve terkipleri kullanılmıştır: "Zıll-ı İlâh (2/1), meh-i burc-ı devlet (2/5), dâver-i mukbil (3/8), şeh-i âgâh-dil (3/8), sultân-ı âdil (3/8), hidiv-i bî-mu'âdil (3/8), mâye-i devlet (3/9), gevher-i nâ-yâb (3/9), şâhenşeh-i 'âlî-hümam (4/1), ma'delet-kâr (6/1), sâhib-kırân (7/1), Süleymân-ı zamân (7/3), mürüvvet madeni (7/3), cûd u atâ kânı (7/3), semiyi-i fahr-i 'âlem (9/5), cihân-dâver (9/5), sultân-ı bahr u berr (9/8), saltanat pîrâye (8/1), şehensâh-ı Süleymân-taht (8/4), mâlik-i seyf ü kalem (11/1), şâhenşâh-ı sâhib-himem (11/1), nüsha-i mecmû'a-i ahkâm (11/1), nâzım-ı devlet (11/2), serîr-ârâ-yı 'izz ü saltanat (11/2), neyyir-i burc-ı 'adâlet (11/2), menba'-ı nûr-ı sehâ (11/2), şâh-ı pür-'atâ (11/4), zîb-i evreng-i hilâfet (13/2)."

Divan şiiri methiye geleneğinde karşılaştırma, benzetme ve üstün görme münasebetiyle birtakım isimlere yer verilerek memduhun yüceltilmesi sıklıkla görülen bir husustur. Aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi Hâtem-i Tay, Behrâm, Kayser, Ferîdûn ve İskender kıyas unsuru olarak kullanılmıştır. Sultan IV. Mustafa o kadar cömerttir ki Hâtem bile onun keremi karşısında lütfunun dilencisidir. Bütün âlem baştan ayağa onun ihsanına muhtaçtır. Cihana parlaklık, nur veren Sultan IV. Mustafa'ya Behrâm, Kayser, Ferîdûn ve İskender müsavi olamaz:

Anuñ müstağrağ-ı ihsânıdır ser-tâ-ğadem 'âlem
Mu'âdil olamaz hâtem gibi bir bî-ser ü bî-pâ (6/2)

Cihâna çünkü viridi ferr olamaz hiç aña hem-ser
Ne Behrâm u ne Kayşer ne Ferîdûn u ne İskender (9/9)

Cülûsiyyelerde önemli bir nokta da Sultan IV. Mustafa için edilen dualardır. Tamamına yakını şiirin hâtîme bölümünde bulunan dualarda şairler, Sultan IV. Mustafa'yı vasfetmekte yetersiz olduklarını söyleyip duaya başlarlar. Kalem ne kadar yazarsa yazsın onun vasıfları yazma ile bitmez. Kalem kıyamete kadar hareket edip yazsa yine de hakkıyla tavsif edilemez. Cülûsiyyelerdeki dualar şu şekildedir: "Tahtında Allah'ın yardım ve inayetiyle daima otursun. Her işinde ve kararında Allah muvaffakiyetler versin. Allah, sultana nice kız ve erkek hayırlı evlatlar versin. Allah onun taç, taht ve bahtını mübarek eylesin. Bütün dünyayı sultanın emir ve fermanına muti eylesin. Sultanın askerleri düşmanlara galip gelsin. Düşmanları kahrolsun. Allah onu korusun ve her zaman mutlu eylesin. Cihan durdukça Sultan Mustafa taht, taç ve devletiyle mukim olsun. Onun yücelik, azamet ve yüksek makam gemisi âleme demir atsın."

Makam İçin Yazılan Tebrik-nâmeler: Çalışmaya konu olan manzumeler içerisinde bir makama atanma vesilesiyle yazılan tebrik-nâmeler de bulunmaktadır. Bu tebrik-nâmelerde şairler önce sultanı sonra da makama gelen kişiyi överler. Bu şiirler Ârif Muhammed Bey ve Tayfur Bey'in ser-kâtiblik makamına gelmesi neticesinde kaleme alınmıştır. Sultan Mustafa'nın önemli bir özelliği de hikmetli ve isabetli iş yapmasıdır. Bu noktadan hikmet ve liyakati esas alan atamalar yapan bir hâmidir. Cihanı ikram ve ihsan ile boğan sultan bu özelliği neticesinde Ârif Muhammed Bey ve Tayfur Bey'i ser-kâtibi yapmıştır.

“Devlet vaktine merhun” sözü kabilince eğer mevsimi gelmezse bahçelerde çiçekler açmaz. Sultan Mustafa da tam vaktinde ve muvafık bir şekilde atamaları yaparak yerinde işler yapmıştır. Zaman, kudreti liyakat atının eline vermiştir. Bu liyakat atı da cihan gülşeninde gezmektedir. Bu atamaların kader ciheti de vardır. Kader kalemi hesabını böyle eylemiştir. Sonuçta ilim, irfan, hikmet, zekâ ve düşüncesiyle mümtaz bir şahsiyet olan, Lokman ve Eflatun ile kıyaslanan Ârif Muhammed Bey ser-kâtiblik makamına getirilmiştir. Öyle ki onun yaradılış hamuru ilim ve hikmetle yoğrulmuştur. Onun mübarek kalbi sırlar hazinesidir:

Öyle bir zât-ı ma‘ârif-pîşe kim endîşesi
Re’y-i lokmân u felâtüna bulur sehv ü haţâ (11/7)

‘İlm ü hikmetden mürekkebdür hamîr-i mâyesi
Maḥzen-i esrârdur ḳalb-i şerîfi gūyiyâ (11/8)

Ârif Muhammed Bey’in bir yönü de şairliğidir. Nâsırlığı yanında şairliği de dikkat çeken özelliklerindedir. Mazmunlar keklığı onun fikirler gülşenine can atar. Tarz, üslup güzelliği ise onun şiir goncasına gönül vermiştir. Bir başka beyitte Ârif Bey’in şiirdeki mahareti Leyla ve Mecnun telmihi ile anlatılır. Ârif Bey’in şiirdeki mahareti ve ustalığı ile kaleme aldığı şiirlerin anlam güzelliğinin Leyla’sı karşısında İmrü’l-Kays, Mecnun gibi aklını kaybederek çöllere düşer:

Gülşen-i efkârına kebk-i mezâmîn cân atar
Ġonca-i eş‘ârına dil-bestedür hüsn-i edâ

İmriü’l-Ḳays olsa Ḳaysî-veş düşer şahrâlara
Leylî-i hüsn-i me’âline idüp ‘aqlın fedâ (11/11-12)

Sultan Mustafa, tahta çıkar çıkmaz Tayfur Bey’i başkâtip olarak atamıştır. Tayfur Bey sadece başkâtip değildir. O aynı zamanda şair, dindar ve hünerli bir zattır:

Zîb-i evreng-i hilâfet olduğu günde o şâh
Pür-hüner bir kâtibü’l-esrârûn oldı ṭalibi (13/2)

Yalıñuz zann itme inşâda mahâretlü o zât
Şâ‘ir-i mâhir hüner-perver diyânet şâhibi (13/4)

Şairler cüslarda olduğu gibi atamalar için yazdıkları tebrik-nâmelerde de hamd/şükür ederler:

İrişdi menzil-i maḳşûda ḥamd olsun sa‘âdetle
Olinca fâris-i meydân-ı rıf at zât-ı zî-şânı (10/12)

Tebrik-nâmelerde yani makamın hayırlı, uğurlu, bereketli olması için temennilerde bulunup muvaffakiyet ve işlerinde sıkıntı görmemeleri için dua ederler:

Mübârek eylesün mevlâ maḳâmuñ ‘izz ü rıf atla
Umûrında ola yâver saña tevfiḳ-i yezdânî (10/13)

Yâver olup feyz ü tevfiḳ-i ilâhî rûz u şeb
Luḳf ile olsun ḳulüb-ı ehl-i ḥâlûñ câlîbi (13/5)

Şitâiyye ve Hazâniyye: Sultan IV. Mustafa’ya sunulan manzumeler içerisinde “berfiyye vü hazâniyye” başlıklı bir şiir bulunmaktadır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere şiir şitâiyye ve hazâniyye türünde kaleme

alınmıştır. Şitâiyye, kış mevsimini; hazâniyye ise sonbahar mevsimini işleyen türlerdir. Mahlassız olan bu kasideye göre bahar mevsimi gitmiş, ağaçlar bembeyaz olmuştur. Şebnem, çimenliğin yüzüne soğuk su saçmış, her yer buz gibi kesilmiştir. Bahçelerdeki güller, nilüferler, nesrinler bu soğuktan etkilenerek sararıp solmuşlar ve eski güzelliklerini, kokularını kaybetmişlerdir. Sabah rüzgârının soğuk nefesi ağaçları titretmiştir. Bahçeye hazan rüzgârı gelince bütün ağaçlar yapraklarını dökerek âdeta elbisesiz kalmışlardır. İşte kâinat bu hâlde iken herkes gönlü hasta bir âşık gibi Sultan IV. Mustafa'nın gelmesini gözler ve onun ihsanını umar:

Revnağ-ı bezm-i çemen pây-ı kudüm-ı sulţân
Olmağa ' âşık-ı dil-ḥaste gibi vaşlın arar

Ḳondurur bülbül-i şürideyi daldan dala kim
Ol şehüñ bende-i efgendesi gülşende de var

Ḥazret-i nâm-daş-ı seyyid-i sulţân-ı rusül
Bâğ-ı ' adlinde şenâ-ḥ'ânı nice murğ-ı hezâr

Muştafa ḥanuñ ola gülşen-i iḳbâli ziyâd
Görmeye bād-ı ḥazânda dem-i serdi her bâr (5/15-18)

2. Metin

-1-

hüve'l-müste'ân

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Şehensâh-ı mekârim-pişe sulţân Muştafa ḥân kim
Fürüg-ı iltifâtından bulur her mâh-ı nev imdâd
2. Nuḳûş-ı cüdını görseydi âb u tâb-ı luḫfindan
Müdâmâ şu virirdi tiğ-i kilkün şun'ına bihzâd
3. Gelür tıflâna hep nisyân-ı pistân şevḳ ü ḥayretle
Niğâh-ı luḫ ile im'ân iderse ol kerem-mu'tâd
4. Serîr-i baht-ı şâhenşehde mevlâ eylesün dâ'im
Ola düşmenleri hep hemm ü ğamla dem-be-dem feryâd
5. İrişdi nüh felekden şit-i târiḫi didüm İḫyâ
Şehâ sâl-ı cedîdüñ 'ayş-ı ekmelle mübârek-bâd

H.1223/M.1808-1809

-2-

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Minnet allâha ki ol zıll-ı ilâh
Oldı zîver-dih-i taḫt-ı şevket
2. Olıcaḳ 'âleme sermâye-i şevḳ
Ḥâmeye geldi sürür u behcet
3. Midḫat-i ḥazret-i sulţân

Muştafa

Oldı yağmā-ger-i derd ü miḥnet

4. Hātemi eyledi sā'il luḫfi
Cūd u iḥsānına yoḫdur ḡāyet
5. Bābı beytü'ş-şeref-i mihr-i ümīd
Kef-i desti meh-i burc-ı devlet
6. Vaşfinuñ söyleyemez biñde birin
Tā kıyāmet itse ḡāme ḡareket
7. Ba' de-zīn geldi du'ā hengāmı
Virme ıtnāb-ı suḡanla şıḫlet
8. Taḫt-ı baḫtında hemīşe Allāh
İde te'yīd-i bi-'avn u nuşret
9. Fikr-i tāriḡine **İhyā** ḡuluñ
Düşüp olmuşdı derün pür-ḡayret
10. Didi tāriḡ-i cülūs-ı şāha
Sebeb-i rāḡat-ı dīn ü devlet

sene H.1222/M.1807-1808

-3-

hüve'l-feyyāz

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Yine eyyāma virdi ḡaḫ te'ālā revnaḫ-ı dīḡer
İrişdi mevsim-i 'ayş-ı şafānuñ nev-bahārānī
2. Zamāna eyledi iḫbāl-i gül-geşt-i vefādārı
O eski şiveden döndürdi pīr-i çarḡ-ı gerdānı
3. Cihāmı eyledi müstaḡraḫ-ı envār bir meh-rū
Çerāḡ itsün yiter ḡayrı felek ḡurşīd-i raḡşānı
4. Neşāḡ-ābāda döndi şehr-i istanbul esvāḫı
Birer nüzhet-geh oldı her gürūhuñ pīş-i dükkāmı
5. Güşāde rūlaruñ nūrun 'alā nūr olmuş evşāfı
'Abūsu'l-vech olanlar baḡlamış sīmā-yı nūrānī
6. Cihān bir şūrete girmiş zamān bir ḡüsn ü ān bulmuş
Ki 'aḫl-ı kül ider izḡār-ı 'acz idrākden anı

7. Didî bu sâ'at-i ferruḥ-dem-i ferḥunde-aḥterde
Müşerref kıldı şadr-ı taḥt-gâh-ı 'adl-i iḥsânı
8. Şeh-i âgâh-dil-i sulṭân-ı 'âdil dâver-i muḳbil
Ḥidiv-i bî-mu'âdil ḥânedân-pîrâ-yı 'oşmânî
9. Girân-ter ḥâşıl-ı kân-ı aşâlet mâye-i devlet
Yegâne gevher-i nâ-yâb şâh-ı muştafâ ḥânı
10. Cülûs-ı meymenet-me'nûsı itdi 'âlemi mesrûr
Ḳudûmı ḳaşr-ı yûsuf kıldı künc-i beyt-i aḥzânı
11. Zemîn-gîr oldı gül-bâng-ı mübârek bād ḳulaguñ
Degil 'aks-i şadâ-yı kürre nây-ı kûs-ı ḥâḳânî
12. Cihânda mişlini vardur diyen var ise aḥveldür
Baḳılsa çeşm-i inşâf ile zirâ yokdur aḳrânı
13. Yiter **Fennî** senüñ vaşf-ı şehensâha ne ḥaddüñ var
Saña lâzım olan ancaḳ du'â-yı şâh-ı devrânî
14. Olup her maşlaḥatda müsteşârı mülhim-i ğaybî
Ṭaraf-dârı ola her kârda tevfiḳ-i rabbânî
15. Nice şehzâde-gân-ı sa'd-aḥter mâh-peykerle
Ḳarîban eyleye mesrûr o şâhenşâh-ı zî-şânı
16. Muṭî' -i emr ü fermânı olup ma' mûre-i 'âlem
Mübârek eyleye allâh baḥt u tâc u dîvânı
17. Mücevher-güne bir tuḥfe didüm târiḥ-i iclâsız
Şereflendirdi dünyâyı cülûs-ı Muştafâ ḥânı

sene H.1222/M.1807-1808

-4-

târiḥ-i diġer

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Mecde-i 'uzmâdur ey şâhenşeh-i 'âlî-hümâm

Cünd-i islâm ġalibun sâl-ı neve târiḥ-i tām

sene H.1222/M.1807-1808

-5-

berfiyye vü ḥazâniyye

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Berg-i rengin ile zeyn oldı ser-â-ser eşcâr
Ber-güzeşte güzele döndi hemân köhne bahâr

2. Sebze-zâruñ yüzine saçdı şovuk şu şebnem
Seheri buzluğa döndürdi şabâyı enhâr
3. Gül-i nesrîn n'ola dökülse saçılsa yâre
Kesdi yaprağdan aña şarı fulorı eşcâr
4. Verd-i aḡmer mi ki her berg-ı dıraḡt zībâ mı
Rûy-ı 'âşık gibi ne renge düzülde dil-i zâr
5. Berg-i nîlüfere döndi ki ḡazânı şecerüñ
Naḡl-bend eyledi her şâḡını ya nergis-i zâr
6. Çekerek germ ile serdini hezâr bir gül için
Oldı gülşen şararup şolarak ol dem bîmâr
7. Virdi bârid nefesi serve şabânuñ lerze
Ṭurdu ditremege gör berg-i ḡazânı nâ-çâr
8. İ'tibâr-ı şecer naḡl-i şerefden düşeli
Didiler ḡâlet-i her berg-i çenârı düşvâr
9. Yemyeşil baḡr idi deryâ-yı çemen gülşende
İrdi pîr ḡadden aña bād-ı ḡazân âḡir-kâr
10. Sünbül ü bûy-ı gülün şemme-i âşârından
Ḳalmadı râyiḡa götürdi ḡokuyı 'atṭâr
11. Şatmaḡa gülşene kâseyle ḡaranfillerini
Yıldı bir kerre gelür ḡâce-i esbâb-ı bahâr
12. Şaldı bir uğrı gibi bād-ı ḡazânı bâḡa
Cümle eşcârı libâssız ḡodı çarḡ-ı ḡaddâr
13. Rûzgârı ile şabâ gibi ḡoş idi başı
Berg ü bârın yile virdi bu hevâda kühsâr
14. Şaḡn-ı 'âlem ruḡ-ı nev-ḡatṭ gibi iken mâdiḡ
Çemenüñ rişi aḡardı yağıcaḡ üstine ḡar
15. Revnaḡ-ı bezm-i çemen pây-ı ḡudûm-ı sultân
Olmaḡa 'âşık-ı dil-ḡaste gibi vaşlın arar
16. Ḳondurur bülbül-i şûrideyi daldan dala kim
Ol şehüñ bende-i eḡgendesi gülşende de var
17. Ḳazret-i nâm-daş-ı seyyid-i sultân-ı rusül
Bâḡ-ı 'adlinde şenâ-ḡâmı nice murḡ-ı hezâr

18. Muştafâ hânun ola gülşen-i iqbâli ziyâd
Görmeye bād-ı hazânda dem-i serdi her bār

-6-

hüve

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Cenâb-ı hazret-i hân Muştafâ-yı ma' delet-kāruñ
Çudümüyla şeref buldı bu taht-ı saltanat hālā
2. Anuñ müstağraç-ı ihsânıdur ser-tâ-çadem ' âlem
Mu' âdil olamaz hâtem gibi bir bî-ser ü bî-pā
3. Hudâ ğālib ide düşmenlerine ceysz-i sulţanı
Çariben baħr u berde çahr ide a' dāyı bî-pervā
4. Hudâ tahtında dā'im ide ol şāh-ı cihān-dārı
Cülüs-ı meymenet-baħşıyla mesrūr oldı hep dünyā
5. Sürür ile cihān çoldı yeñiden şimdi cān buldı
Zamānında olur ma' mūr elbet devlet ü dünyā
6. Vücūd-ı devleti maħfūz olup şavn-ı ilāhīde
Hemān her demde şādān eylesün ol hazret-i mevlā
7. **Muħaşşī** nüh-felek tebrīke geldi söyledi tārīħ
Cülüs-ı Muştafâ hân eyledi bu ' âlemi ihyā

sene H.1222/M.1807-1808

-7-

hüve'l-müste'ân

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Bi-ħamdillāh yine ' âlem cedīd olup zuhūr itdi
Serīr-i mülk-i ' oşmāna hemān şāhib-çırān geldi
2. Şeref-yāb oldı ' âlem feyz-i envār-ı çudümüyla
Yeñiden tāze cān buldı cihān emn ü emān geldi
3. Mürüvvet ma' deni çud [u] ' aṭā kânı hudā ' ömrin
Füzün itsün bu dehre kim süleymān-ı zamān geldi
4. Mülükın āb-ı rüy-ı pādişāhānuñ kerem kânı
Seħā vü luṭf u ihsānuñ görenler şād-mān geldi
5. Mübārek lihye-i pākın güşād itdi bi-ħamdillāh
Güşāde oldı cümle baħt-ı ' âlem nāgehān geldi
6. Cülüs-ı Muştafâ hānuñ işidüp cümle ' udvānı

Sürüp dergâhına rüyın ' adûlar bî-emân geldi

7. Bu nesl-i pâdişâhânuñ mülûk-ı râbî' i elbet
' Adûnuñ sinesinde tiğ-i dâ'im hûn-feşân geldi
8. Nice şehzâde-gânıyla hemân mesrûr ide mevlâm
Du' âlar müstecâb olup cihâna şimdi cân geldi
9. Ne mümkün vaşfın itmek **Feyziyâ** şâh-ı cihân-bânuñ
Ki vaşşâfın cemî'-i mü'minîn [u] mü'minân geldi
10. Düşürdüm himmeti işnâ ' aşer itmâm-ı târihîn
Mülûk-ı âl-i ' Oşmâna bugün şâhib-zamân geldi

sene H.1222/M.1807-1808

-8-

hüve'l-müste'ân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Saltanat pîrâye sultân Muştafâ hân-ı dilîr
Kıldı zer-evreng-i zamânı nigâr üzre cülûs
2. Nûr-ı mihr-i şubh-ı misk şâmdan hâzırladı
' Arş-ı ber-tâc-ı muraşşâ' ferş-i taht-ı âbnûs
3. Şâhid-i iqbâl-i baht a' yâna el virdi yine
Bî'at idüp kıldılar mehdî-i ' ahde dest-bûs
4. İtdi çün şevk-i cülûsıyla muţayyeb ' âlemi
Bu şehenşâh-ı süleymân-taht dâdî-i keyûs (?)
5. Geldi peyk-i şevk nâsa didi târihîn **Necîb**
Müjdeler evreng sultân Muştafâ kıldı cülûs

sene H.1222/M.1807-1808

-9-

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Bi-hamdillâh zihî bahşâyış-i feyz-i ilâhî kim
' Aţâyâsıyla ' âlem şâd u handân oldu ser-te-ser
2. Açıldı müjde bahtı ba' de-zîn dūşîze-i dehrûñ
Ki ba' l-i maqşada vâşıl olup oldu neşât-âver
3. Dağı müjde o nev-mîzân-ı devvâr-ı sitem-kâra
Ki dil-h'âh üzre devre niyyet itdi çarh-ı dūn-perver
4. Zihî şevk ü meserret kim sirâyet itdi eflâke
Sürürından ser-â-ser raqşa geldi encüm ü ahter

5. Serîr-i devlete ya'nî cülûs itdi sa'âdetle
Semiyy-i fahr-i 'âlem Muştafâ hân-ı cihân-dâver
6. Tanîn-endâz-ı gûş-ı çarh olunca huṭbe-i nâmı
Hemân el ḳaldırup keffe'l-ḥaḍîb oldı şenâ-küster
7. Olınca sikkesi pertev-firûz-ı kişver-i 'âlem
Yanup nâr-ı ḥasedle hep sesin kesdi 'adû-yı ḥar
8. N'ola şimden girü ḥaddin bilürse mişko vü efrenc
Ki şimdi rub'-ı meskûna odur sulṭân-ı baḥr u ber
9. Cihâna çünki viridi ferr olamaz hiç aña hem-ser
Ne Behrâm u ne Ḳayşer ne Ferîdûn u ne İskender
10. 'Aceb mi tu' me-i şemşîr olursa eşsirü a' dâ (?)
Şuyın buldı cihân ber-vefḳ-i işr-i şer'-i peygamber
11. Muḳîm olsun cihân turduḳça taḥt u tâc u devletle
Bıraḳsun keştî-i câh u celâli 'âleme lenger
12. Debîr-i çarh yazsun **Ḥamdiyâ** târîḥ-i cevher-dâr
Cülûs-ı Muştafâ hân kâ'inâta oldı zîb ü fer

H.1222/M.1807-1808

-10-

hüve'l-müste'ân

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Şeh-i 'âlem cenâb-ı Muştafâ hân-ı kerem-mu' tād
Cihânı eyledi ḡarḳ-âbe-i in'âm u iḥsânı
2. Degül necm-i hümâyûn-fâlinuñ âşarîdur ancak
Ser-â-pâ eylemek ḥalkı muṭî'-i emr ü fermânı
3. Bu da luṭf-ı ḥudâ kim bir ḳuluñ iḥyâ murâd itse
Bulur elbetde bir kân-ı hüner erbâb-ı 'irfânı
4. Bu söz de işte şâha saña kim 'ârif muḥîṭ mîri
İdüp ser-kâtibi ḳıldı nedîm-i bezm-i şâhânı
5. Zihî 'ayn-ı işâbet şimdi buldı mesnedüñ el-ḥaḳ
Şanasın merkez-i eflâke irdi şems-i rabbânî
6. Hele lâyıḳ degil mi sen de bir kerre ḥayâl eyle
Mümâşil olaya 'ilm ü hünerde aña akrânı

7. Me'âl-i feyzini kıl kâder-i levhâ idüp tesvîd
Beyâza çekmege gözlerdi bir eşrâf-ı ezmânî
8. Velâkin feyz-i haq ma' lûm devlet vaqtine merhûn
Bitirmez mevsimi gelmezse gülşen sebz ü reyhânî
9. Mu'ammâ ise de naqş-ı rumûz-ı devleti âhîr
Çıkarur hârice mazmûnını taqdîr-i sübhânî
10. Görülmişdi velî bir şeb bu ma' nâ h'âb-ı râhatda
Zuhûr itse 'aceb mi der-'ağab rü'yâ-yı rahmânî
11. Zamân kudreti esb-i liyâkat destine virmiş
Güzêr-gâh eylemiş şahñ-ı çemen-zâr-ı gülistânî
12. İrişdi menzil-i maqşûda hamd olsun sa'âdetle
Olinca fâris-i meydân-ı rıf' at zât-ı zî-şânî
13. Mübârek eylesün mevlâ maqâmuñ 'izz ü rıf' atla
Umûrında ola yâver saña tevfiq-i yezdânî
14. Murâdum hâk-i pâ-yi devlete 'arz-ı 'ubûdiyyet
Kerem eyle [hem] 'afv kııl itdigüm nisyân u noqşânî
15. Çıkınca elf **Es'ad** sa' d ile yazdum bu târihi
Muhi't Beg oldu vâlâ kâtib-i esrâr-ı sultânî

sene H.1222/M.1807-1808

-11-

hüve'l-müste'ân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Mâlik-i seyf ü kalem şahenşeh-i şahib-himem
Nüşâ-i mecmû'a-i aḥkâm sultân Muştafâ
2. Nâzım-ı devlet serîr-ârâ-yı 'izz ü salṭanat
Neyyir-i burc-ı 'adâlet menba'-ı nûr-ı şehâ
3. Pertev-i luṭf-ı cihân-gîri münevver eyledi
Şu'le-i mihr-i hulûşî 'âleme şaldı ziyâ
4. 'Avn-i bâriyle bulup erbâb-ı istihkâkı
Her işin eyler kerâmetle o şah-ı pür-'atâ
5. Hâzret-i 'arif muḥammed mîrî ez-cümle bu dem
Eyleyüp ser-kâtibi esrâra kııldı âşinâ

6. Bir gelür ser-kâtibi ‘ârif muḥammed mîr ile
Eylemiş kîlk-i ḳader böyle ḥisâbuñ ibtidâ
7. Öyle bir zât-ı ma‘ârif-pîşe kim endîşesi
Re’ÿ-i loḳmân u felâṭuna bulur sehv ü ḥaṭâ
8. ‘İlm ü ḥikmetden mürekkebdür ḥamîr-i mâyesi
Maḥzen-i esrârdur ḳalb-i şerîfi gūyiyâ
9. Ruḳ‘a-i inşâsın eyler ḥırz-ı cân ehl-i hüner
Şi‘r-i renginüñ taşır baş üzre her remz-âşinâ
10. ‘Örf-i şâ‘irde o bir sulṭân-ı mülk-i nazımdur
Çoḳ degüldür olsa fikr şâ‘ibi şu şevket-nümâ
11. Gülşen-i efkârına kebk-i mezâmîn cân atar
Ġonca-i eş‘ârına dil-bestedür hüsn-i edâ
12. İmriü’l-Ḳays olsa Ḳaysî-veş düşer şahrâlara
Leylî-i hüsn-i me’âline idüp ‘aḳlın fedâ
13. Nâm-ı nâmîsi olup ser-levḫa-i iḳbâle sebt
Cedvel-i ḥalkâr[1] ḥıfz-ı ḥaḳda olsun dâ‘imâ
14. Görmesün ḥarf-i keder mecmû‘a-i ḳalbi anuñ
Dem-be-dem şîrâze-bend-i şevḳ olup itsün şafâ
15. Eylesün kırtâs-veş cism-i ‘adūyı rişe-dâr
Rûz u şeb ḥıḳd u ḥasedle zaḥm-ı mıḳrâz ezâ
16. Düşmen-i nâme-siyâhuñ defter-i gerdündan
Nâm-ı menḥûsın ide ḥakk gezlik-i ḳahr-ı ḥudâ
17. Söyledüm bir beyt-i cevher-dâr ile târiḫini
Mesned-i vâlâsına **Râsiḫ** idüp ḥayr-du‘â
18. Eyledi mevlâ anı râz-ı cihân-gîre muḫîṭ
Kâtib-i ser itdi ‘ârif-i mîri sulṭân Muşṭafâ

H.1222/M.1807-1808

-12-

müfte‘ilün fâ‘ilün müfte‘ilün fâ‘

Söyledi **Râsiḫ** hemân şevḳ ile târiḫ
Mîr Muḥammed Muḫîṭ ‘ârif-i esrâr
H.1222/M.1807-1808

-13-

hüve'l-mu'în

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Hâzret-i Allâh sulţân Muştâfâ hânı müdâm
Düşmen-i bed-h'âh u bed-fercâmuñ ide ğâlibi
2. Zîb-i evreng-i hilâfet olduĝı günde o şâh
Pür-hüner bir kâtibü'l-esrârûñ oldu t'âlibi
3. Bende-gân-ı hâşdan ehl-i kalem tayfur begüñ
Vaşfını güş eyledikde eyledi ser-kâtibi
4. Yalñuz zann itme inşâda mahâretlü o zât
Şâ'ir-i mâhir hüner-perver diyânet şâhibi
5. Yâver olup feyz ü tevfiķ-i ilâhî rûz u şeb
Luţf ile olsun kulüb-ı ehl-i hâlûñ câlibi
6. Seb' a-i seyyâre çıkdı yazdı târihin **Muhîţ**
Oldı Tayfur Beg bi-^çavn-i îzidî ser-kâtibi

sene H.1222/M.1807-1808

Sonuç

19

Bu çalışmada T.C. Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde yapılan taramalar neticesinde Sultan IV. Mustafa'ya sunulan 13 şiir ele alınmıştır. Biri mahlassız olan bu şiirler devrin şairlerinden *İhyâ*, *Fennî*, *Muhaşşî*, *Feyzî*, *Necîb*, *Hamdî*, *Es'ad*, *Râsih*, *Muhîţ*'e aittir. Bu çalışmanın önemli bir tarafı divan, mesnevi, mecmua gibi divan şiirinin birincil kaynaklarından sayılmayan Devlet Arşivlerini kaynak olarak almasıdır. Buradan yola çıkarak Sultan IV. Mustafa'ya sunulan manzumeler ilk defa ilim âleminin istifadesine sunulmuş ve bünyesindeki manzum veya mensur eserlerle Devlet Arşivlerinin göz ardı edilmeyecek bir kaynak olduğu gösterilmiştir.

Çalışmaya konu olan 13 manzumeden 10 tanesi kıt'a, 2 tanesi beyit, 1 tanesi kaside nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Kaside nazım şekli dışındaki bütün manzumeler tarih düşürmedir. Manzumelere muhteva açısından baktığımızda yeni yıl tebrik-nâmesi, cülûsiyye, makam için yazılan tebrik-nâme ve şitâiyye-hazâniyye olduğu görülmektedir.

Sultan IV. Mustafa'ya sunulan ilk şiir yeni yıl tebrik-nâmesidir. Fennî'nin kaleme aldığı bu tebrik-nâmede öncelikle sultan, kerem ve ihsanı yönünden övülür, ardından H 1223/M 1808 yılını tebrik için tarih düşülür. Çalışmaya konu olan 13 manzumeden 7 tanesi Sultan IV. Mustafa'nın 29 Mayıs 1807 tarihinde tahta çıkması üzerine yazılan cülûsiyyedir. Cülûsiyyelerde şairler bu kutlu güne eriştikleri için şükretmişler, yeni sultanla birlikte meydana gelen değişiklikleri sıralamışlar, sultanı divan şiiri methiye geleneğine paralel şekilde methetmişler ve şiirlerin sonunda dualarını arz etmişlerdir. Tebrik-nâmeler içerisinde Ârif Muhammed Bey ve Tayfur Bey'in ser-kâtiblik makamına gelmesi neticesinde kaleme alınmış olanlar da bulunmaktadır. Manzumeler içerisinde 1 tanesi de şitâiyye-hazâniyye türünde olup mahlassızdır.

Kaynakça

- Abdülaziz Bey (2000). *Osmanlı âdet merasim ve tabirleri*. (K. Arısan ve D. Arısan Günay, Haz.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Akkuş, M. (2007). *Klasik Türk şiirinin anlam dünyası edebi türler ve tarzlar*. Fenomen Yayıncılık.
- Aksoyak, İ. H. (2020). Mustafa Necib Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Aksoyak, İ. H. (2020). Necib İbrahim Bey. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Alikılıç, D. (2002). XVII. yüzyıl Osmanlı saray teşrifâtı ve törenleri. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Arslan, M. (2020). İhyâ, Tüfekçibaşı Hacı Yahyâ, Enderunlu. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Arslan, M. (2020). Nûh Necib Bey. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Arslan, M. (2020). Şeyh Necib Ahmed Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Aydemir, Y. (2004). Medhiye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.29, ss. 410-411). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Beydilli, K. (2020). Mustafa IV. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.31, ss. 283-285). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ceylan, A. (2012). Osmanlı Devleti'nde anayasal bir belge: hüccet-i şeriyeye. F. Gedikli (Ed.) *I.Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri* (s.589-598) içinde. On iki Levha Yayınları
- Çakır, Ö. (2005). *Türk edebiyatında mektup*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Demirkazık, H. İ. (2009). *18. yüzyıl şairi Mustafa Fennî, divan (inceleme- tenkitli metin- dizin)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Emecen, M. F. (2001). Osmanlı hanedanına alternatif arayışlar üzerine bazı örnekler ve mülahazalar. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 6, 63-76.
- Erdoğan, K. (2002). Edebî eserlerden tarih belgesi olarak yararlanma: divanlardaki tarih manzûmeleri. H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca (Ed.). *Türkler Ansiklopedisi* (C.11, ss. 708-717). Yeni Türkiye Yayınları
- Erzen, M. H. (2012). *İhyâ dîvânı ve tahlîli: inceleme-tahlil-tenkitli metin*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Gedik, N. (2022). Arşiv belgelerine göre Türkçe yazılmış II. Bayezid medhiyeleri. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 24/48, 153-224;
- Gedik, N. (2023). Arşiv belgelerine göre Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş bazı Türkçe manzumeler- I. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10/26, 25-55.
- Gönel, H. (2020). Muhaşşî Sinan-zâde Ahmed Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı tarihi*. C. V. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kesik, B. (2020). Enderunlu Feyzî Bey b. Mehmed İzzeddin Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Kesik, B. (2020). İhyâ, Seyyid Şerif Yahya Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/>, adresinden 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Mustafa Nuri Paşa (1987). *Netâyicü'l-vukuât*. (N. Çağatay, Haz.), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özcan, A. (1993). Cülûs. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.8, ss. 108-114). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tuğluk, İ. H. (2010). Divan şiirinde manzum tebrik-nâmeler. A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 42, 41-68.
- Yıldız, E. (2019). Rufâ'î'nin Hüsrev Paşa'ya sunduğu manzum tebriknâme. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/9, 95-110.
- Yıldız, E. (2020). Sultan III. Mustafa'ya sunulan cülûsiyyeleri içeren bir mecmua. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 6 (12), 130-153.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doç. Dr. Enes YILDIZ

Diğer Yazarlar / Other Authors: Naci GILIÇ

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazarlar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkilerinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazarlar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.